

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Aazinu:

Şarkının Manevi Niteliği

Aazinu ile birlikte Yahudi maneviyatının doruklarından birine tırmanmaktayız. Bir ay boyunca Moşe halka dersler vermiş, Tora'yı öğretmiştir. Onlara tarihlerini ve kaderlerini anlatmış ve kendi toplumlarını, birbirine ve Tanrı'ya bir antlaşma yoluyla bağlı olan benzersiz bir insan toplumu haline getirecek kanunları öğretmiştir. Antlaşmayı yenilemiş ve sonra da liderliği, halefi ve öğrencisi olan Yeoşua'ya teslim etmiştir. Moşe'nin son eylemi, halkı kabile kabile mübarek kılmak olacaktır. Ama bunun öncesinde yapması gereken bir şey daha vardır. Peygamberlik mesajını, halkın her zaman hatırlayacağı ve ilham alacağı bir yolla özetlemesi gerekmektedir. Bunu yapmanın en iyi yolunun müzik kullanmak olacağını bilmektedir. Böylece Moşe'nin, ölümünden önce halka vereceği *berahalar* öncesinde yaptığı son şey, onlara bir şarkı öğretmek olmuştur.

Müzikte derinden manevi olan bir şeyler vardır. Dil, aşkınlığı arzuladığı ve ruh, yeryüzünün çekim kuvvetini kırıp aşmak istediği zaman, sesin perdesi şarkı şekline dönüşür. Yahudi tarihi belki de okunduğundan çok, şarkı şeklinde söylenmektedir. Hahamlarımız, ulusun yaşamının kilit anlarında yer alan on şarkı sayarlar. Bene Yisrael'in Mısır'daki şarkıları (bkz. Yeşayau 30:29), Kızıldeniz'deki şarkı (Şemot 15), kuyu şarkısı (Bamidbar 21) ve Moşe'nin yaşamının sonunda söylediği *Aazinu* şarkısı vardır. Devora (Şofetim 5), Hanna (Şemuel I 2) ve David (Şemuel II 22) de şarkılar söylemişlerdir. Bir de Şelomo'nun *Şir Aşirim*'i vardır ki Rabi Akiva bununla ilgili olarak "Tüm şarkılar kutsaldır, Şir

Aşirim ise kutsallar kutsaldır" demiştir.¹ Onuncu şarkı henüz söylenmemiştir. Bu, Maşiah'ın şarkısı olacaktır.²

Tanah'taki birçok metin, müziğin insanın ruhunu canlandırma gücünden bahseder. Şaul bozuk bir ruh halinde olduğu zaman David onun için çalgı çalar ve Şaul'un ruhu kendine gelirdi (Şemuel I 16). Bizzat David "Yisrael'in tatlı şarkıcısı" (Şemuel II 23:1) olarak bilinirdi. Elişa, peygamberlik ruhunun kendi üzerine yerleşebilmesi için bir müzisyenden kendisi için arp çalmasını istemişti (Melahim II 3:15). Leviler Bet Amikdaş'ta şarkılar söylerlerdi. Yahudilikte her gün sabah dualarımıza *Pesuke DeZimra*, "Şarkı Pasukları" ile giriş yaparız ki bunların büyüleyici kreşendosu Teilim 150'le doruk noktasına ulaşır – burada müzik aletleri ile insanın sesi, Tanrı'ya ilahiler söylemek üzere bir araya gelir.

Mistikler daha da ileri giderek evrenin şarkısından – belki de Pythagoras'ın "kürelerin müziği" diye adlandırdığı şarkıdan – bahsederler. Teilim 19'un ifade ettiği şey budur: "Gökler dile getirir Tanrı'nın görkemini; ve O'nun Ellerinin eylemini anlatır gök kubbe... Konuşma yoktur ve sözler yoktur; Ve duyulmaz sesleri. Ama yeryüzü boyunca yayılır müzikleri³; Ve dünyanın uçlarındadır kelimeleri." Sessizliğin altında, yalnızca

¹ Mişna, Yadayim 3:5.

² Tanhuma, Beşalah 10; Midraş Zuta, Şir Aşirim 1:1.

³ *Kavam*. Tam çeviriyle "hatları" anlamına gelen bu sözcük, olasılıklar bir müzik enstrümanının titreten teli anlamına gelmektedir.

işsel kulak tarafından duyulabilecek şekilde, Yaradılış eseri, Yaradan'a şarkılar söyler.

Dolayısıyla, dua ettiğimiz zaman, okumayız; şarkı söyleriz. Kutsal metinleri okuduğumuz zaman, telaffuz etmeyiz; terennüm ederiz. Yahudilikte her metnin ve her zamanın kendine özgü melodisi vardır. *Şahrît*, *Minha* ve *Arvit*, sabah, öğleden sonra ve gece duaları, çeşitli melodilerle söylenir. Hafta içi, Şabat, üç hac bayramı Pesah, Şavuot ve Sukot ve *Yamim Noraim* – Roş Aşana ve Yom Kipur – için özel melodiler, şarkılar ve müzikler vardır.

Farklı metinler için de farklı müzikler vardır. Tora okunduğu zaman belli bir müzik, peygamberlerin kitaplarından *aftara* okunduğu zaman başka bir melodi ve yine *Ketuvim*, yani kutsal Yazılar, özellikle de beş *Megila* için yine farklı tımlar söz konusudur. Mişna ve Gemara öğrenilirken de, buna has bir melodi kullanılır. Bazı cemaatlerde bu ayrımlar o kadar belirgindir ki, sadece müziğe bakarak nasıl bir günde olduğumuzu ve ne tür bir metin kullanıldığını anlayabiliriz. Yahudi metinleri ve zamanları renkle değil, müzikle kodlanmıştır. Kutsal sözlerin haritası, melodiler ve şarkılarla çizilmiştir.

Müziğin, duygu uyandırma konusunda olağanüstü bir gücü vardır. Yom Kipur duasını başlatan *Kal Nidre* duası, aslında bir dua bile değildir. *Neder* adı verilen kişisel vaat veya adakların iptaline yönelik kuru bir kanuni beyandır. Ona Yahudi tasavvuru üzerindeki güçlü tutuşunu veren etkenin, çok eskilere dayanan etkili melodisi olduğu konusunda çok az şüphe olabilir. Bu notaları duyup da, affedilmek için Gökler'e yalvaran, her yerden ve her dönemden Yahudilerle birlikte Yargı Günü'nde Tanrı'nın huzurunda durmakta olduğunuzu hissetmemeniz çok zordur. Bu, Yahudi ruhunun kutsallar kutsalıdır.⁴

Aynı şekilde, Tişa BeAv'da yere oturarak *Eha'yı* – Ağıtlar Kitabı'nı – kendine özgü hüznü melodiyle okuyup da, çağlar boyu Yahudilerin, inançları için acı çekerken ve kaybetmiş oldukları ve acısını, yıkıldığı günkü kadar taze duygularla yaşadıkları Bet Amikdaş'ı hatırlayıp ağlarken döktükleri gözyaşlarını hissetmemek mümkün müdür? Müziksiz sözler, ruhsuz bir beden gibidir.

Beethoven, yaylı çalgılar için A Minör eserinin üçüncü kısmının el yazmasının üzerine *Neue Kraft*

⁴ Beethoven, vermiş olduğu en manevi eseri, yaylı çalgılar dördlüsü için C Sharp Minor opus 131'in altıncı bölümünde buna yaklaşımıştır.

führend, “Yeni bir kuvvet hissi” başlığını atmıştı. İşte müziğin ifade ettiği ve uyandırdığı şey budur.

Duygunun, düşüncenin soluk yüzüyle bozulmamış dilidir müzik. Kral David, Tanrı'ya “Ağıtımı benim için dansa çevirdin; Çuval bezimi gevşettin ve beni neşeye kuşandırdın, Kalbim Sana methiyeli şarkılar söylesin ve susmasın diye” sözleriyle şarkı söylediği zaman kastettiği buydu. Müzik sayesinde, insan ruhunun hiçbir dehşetin yok edemeyeceği kuvvetini hissedersiniz.

Musicophilia adlı kitabında, Oliver Sacks (ne yazık ki akrabamız yok), yıkıcı bir beyin enfeksiyonuna yakalanmış mümtaz bir müzikolog olan Clive Wearing'in dokunaklı hikâyesini anlatır. Bu enfeksiyon, akut hafız kaybıyla sonuçlanmıştı. Herhangi bir şeyi birkaç saniyeden daha uzun süre boyunca hatırlayamıyordu. Eşi Deborah'ın ifadesiyle, “Sanki her an, ilk an gibiydi”.

Tecrübeleri birbirine eklemekten aciz kaldığı için, Wearing, daha önce olup bitmiş hiçbir şeyle bağlantısı olmayan sonsuz bir şimdiki zamana takılıp kalmıştı. Bir gün eşi onu bir elinde bir çikolatayla bulmuştu. Diğer eliyle çikolatanın üzerine sürekli olarak bir örtüyor, bir açıyor ve her seferinde “Bak, yeni!” diyordu. “Bu aynı çikolata” dedi eşi. “Hayır” dedi Wearing, “Bak. Değişti.” Hiçbir geçmiş kalmamıştı.

Bu yalıtılmışlığı kırıp aşmayı başarabilen iki şey oldu. Biri, eşine olan sevgisiydi. Diğeri de müzikti. Hâlâ şarkı söyleyebiliyor, org çalabiliyor ve eski beceri ve şevkinin tümüyle bir koroyu yönetebiliyordu. Müzikte, Wearing'in enstrüman çaldığı veya koro yönettiği zaman hafıza kaybına üstün gelmesini sağlayan ne vardı, diye sorar Sacks ve şöyle bir önermede bulunur: Biz bir melodiyi “hatırladığımız” zaman, her seferinde bir notayı anımsadığımızı düşünebiliriz; ancak her bir nota, bütünlü ilişki halindedir. Sacks, müzik filozofu Victor Zuckerkandl'in şu sözlerini aktarır: “Bir melodiyi duymak, tümünü bir kerede duymuş ve duymak üzere olmaktır. Her melodi bize, geçmişin, hatırlanmadan da ve geleceğin, önceden bilinmeksizin de orada olabileceğini ilan eder.” Müzik, bazen bizim zaman deneyimimizdeki en baskın kopuklukları bile aşabilen bir somut devamlılık formudur.

İnanç, bilimden çok, müziğe benzer.⁵ Bilim analiz eder; müzik entegre eder. Ve tıpkı müziğin notayı

⁵ Bir keresinde ünlü ateist Richard Dawkins'e bir radyo sohbeti sırasında “Richard,” demiştim, “inanç, müziktir; ve sende müzik

notaya bağlaması gibi, inanç da, zamanın içine dalan zaman-üstü bir melodiyle, olayı olaya, hayatı hayata, çağı çağa bağlar. Tanrı hem bestecidir, hem de metnin yazarıdır. Hepimiz koroda birer ses, Tanrı'nın şarkısını söyleyen birer şarkıcı olmaya davet edilmekteyizdir. *İnanç, gürültünün altındaki müziği duyabilme kabiliyetidir.*

Sonuç olarak, müzik, bir aşkınlık işaretidir. Filozof ve müzisyen Roger Scruton, müziğin, “nesnelere dünyasından serbest kalmış ve yalnızca özgürlük kanunlarına itaat ederek hareket eden saf özne ile bir karşılaşma” olduğunu yazar.⁶ Scruton, Rilke'nin şu sözlerini aktarır: “Hâlâ tükenir sözler inceden dile gelmeyende / Ve müzik, daima yeni, en titreşimli taşlardan / kurar işe yaramaz uzamda tanrısal evini.”⁷ Yahudi ruhunun tarihi, şarkılarında yazılıdır.

Bir keresinde bir öğretmeni, küçük çocuklara fiziksel bir edinimle manevi bir edinim arasındaki farkı açıklarken izlemiştim. Öğretmen çocuklara Yeruslayim'in kâğıt bir modelini yaptırdı. Sonra – ve bu olay, teyp kayıt cihazlarının kullanıldığı günlerde olmuştu – onlara Yeruslayim hakkında bir şarkı dinletti ve şarkıyı sınıfa öğretti. Dersin sonunda çok dramatik bir şey yaptı. Kâğıt modeli yırttı ve kaseti lime lime etti. Sonra çocuklara sordu: “Elimizde hâlâ model var mı?” Hayır, diye cevap verdiler. “Elimizde hâlâ şarkı var mı?” Evet, diye cevap verdiler.

Fiziksel edinimlerimizi kaybedebiliriz, ama manevi edinimlerimizi kaybetmeyiz. Fiziksel Moşe'yi kaybettik. Ama elimizde hâlâ şarkı var.

kulağı yok.” O da “Evet, doğrudur” diye cevap vermişti, “bende müzik kulağı yok, ama ortada *hiç müzik de yok*”.

⁶ Roger Scruton, *An Intelligent Person's Guide to Philosophy*, Duckworth, 1996, s. 151. [*Akıllı Kişiler İçin Felsefe Rehberi* (Ayrıntı Yayınları, 2019)]

⁷ “Orpheus'a Soneler,” Bölüm II, sone 10 (Cem Yayinevi, 2012; çev. Yüksel Pazarkaya).

Şabat Sofrasında

1. Size müzik Yahudilikte neden bu kadar önemli bir rol oynar?
2. Ritüel ve dualarda size özellikle hitap eden melodi ve şarkılar var mı?
3. Bu Şarkı'yı kaybetmemeyi nasıl garanti altına alabiliriz?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/haazinu/the-spirituality-of-song/>

Family Edition şimdi Türkçe!